

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора мистецтвознавства, професора Черепанина Мирона Васильовича на дисертацію Кузів Марії Василівни «Музично-просвітницька діяльність Зденека Комінека у культурному житті Кам'янецьчини першої половини ХХ ст.», подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури

Дисертація Кузів М. В. присвячена одному з важливих напрямів розвитку науки в галузі музикознавства – дослідження маловідомих сторінок життя і творчості видатних особистостей, які доклали чимало зусиль й особистого професіоналізму у примноженні скарбниці українського музичного мистецтва. Завдяки сучасним дослідженням, українське музикознавство збагатилося багатьма іменами, серед яких – Анатоль Вахнянин, Дмитро Котко, Василь Куфлюк та інші. До числа музикознавчих відкриттів культурного життя Кам'янецьчини додається ім'я Зденека Комінека, музично-просвітницьку діяльність якого розкрила у своїй дисертаційній роботі Кузів Марія Василівна. Саме у проявленні інтересу автора до розкриття важливої для української культури непересічної особистості, творче життя якої було зосереджено в Кам'янці-Подільському, закладена актуальність дослідження. Не викликає сумніву, що завдяки цій праці, музично-просвітницька діяльність З. Комінека не лише заповнила прогалини історичних процесів мистецького життя регіонального центру Поділля, але й значно збагатила знання про важливі віхи в історії українського музикознавства. І це не перебільшення вагомості митця, адже він як скрипаль, педагог, капельмейстер, громадський діяч, знавець семи іноземних мов – у нашому сьогоденні уособлює новий тип митця, якого автор дисертації по праву відносить «до грона універсалів із широким діапазоном інтересів у різних галузях культури та музичного мистецтва, високою працездатністю та ґрунтовними енциклопедичними знаннями» (с. 17).

Дисертантка здійснила цілісний аналіз джерелознавчої бази музичної спадщини Зденека Комінека, розкривши різнобічні грані його діяльності на

території Поділля, що стало науковою цінністю для дослідників і поціновувачів українського музичного мистецтва в контексті впровадження у науковий обіг маловідомих матеріалів. Обраний напрям дослідження тісно пов'язаний з розробкою планової наукової роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка і збігається із Законом України «Про ратифікацію Конвенції щодо охорони мистецької спадщини Європи».

У роботі чітко поставлена мета дослідження, яка за своєю суттю носить концептуальний характер; логічно сформульовані конкретні завдання, які окреслюють весь спектр процесу дослідження; доречно викладені об'єкт, предмет, хронологічні межі дисертаційної роботи. Наукова новизна дає можливість зрозуміти – що для науки зроблено вперше, а що уточнено в результаті проведеного дослідження, яке отримало новий рівень розвитку у висвітленні культурно-мистецького життя Кам'яниччини першої половини ХХ ст. та збагатило знання про діяльність не лише З. Комінека, але й численних діячів музичної культури цього періоду. Крім цього, дисертантка опиралася на ґрунтовні методологічні засади і використала найнеобхідніші методи дослідження, а саме: фактологічного й аналітичного узагальнення, статистичного аналізу джерел та інші мистецтвознавчі методи аналітичного характеру. Цей комплекс методів дослідження забезпечив автору дисертації можливість достатньо повного використання та аналізу архівних матеріалів, опублікованих джерел тощо.

Представлена до захисту дисертація має неабияке теоретичне і практичне значення як для науковців, так і загалом – культури Подільського краю. Розроблений автором навчально-методичний комплекс дисциплін суттєво доповнив навчальні курси, впроваджені для студентів фахових спеціалізацій. Результати дослідження були відображені у виступах на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях, необхідна кількість яких опублікована у фахових виданнях.

Робота ґрунтується на достовірному джерельному матеріалі, в якому понад 140 назв займають документи і матеріали архівних справ центральних і обласних архівів, бібліотек, музеїв та навчальних закладів України, рукописи і фотографії з приватних колекцій відомих краєзнавців Поділля та членів родини митця, а також опубліковані архівні джерела, спогади тощо. Частина копій цих документів відображена у Додатках. Саме завдяки наявній, безсумнівно доказовій основі, дисертантка зуміла розкрити суть заявленої проблеми, відповідь на яку ми знаходимо у розділі «Історіографія і джерельна база дослідження». Весь цей достовірний багаж був згрупований за відповідною логікою на 5 магістральних пунктів, суть яких детально описана в дисертації (підрозділ 1.1.) та авторефераті (с. 4-5). Залучення такого масиву джерел дозволило автору отримати максимально достовірне наукове підґрунтя, що дало можливість з належною відповідальністю і повнотою проаналізувати творчу, музично-просвітницьку діяльність З. Комінека та визначити його роль і місце у розвитку подільського мистецтва першої половини ХХ ст.

Методологічна основа дисертації зосереджена на застосуванні ряду пріоритетних підходів, основними з яких є культурологічний, регіональний, екзистенційно-антропологічний, аналітичний, методологічний. Їх використання допомогло автору глибше вникнути в особливості представленої проблематики, визначити домінуючі тенденції наукового пошуку, розглянути музичну діяльність як регіонально складову існуючих традицій і культурно-мистецьких течій, які побутували в країнах Європи.

Другий розділ дисертації присвячений окресленню багатовимірності характеру мистецького середовища Подільського краю першої половини минулого століття. Увага автора зосереджена на аналізі розвитку різноманітних видів мистецтва: театру, музики, зодчества, скульптури, живопису, графіки, декоративно-прикладного мистецтва. Представниками культурно-мистецького життя міста були відомі письменники, корифеї українського театру, молоді композитори, художники. Розкривається діяльність провідних митців регіону,

яка сприяла поживленню знаменних подій в освіті й культурі Кам'яниччини. Саме у такому сприятливому середовищі відбувалося становлення З. Комінека, професійні музичні знання та диригентська майстерність якого були сформовані представниками чеської музичної культури, що у підсумку позитивно вплинуло на результативність його співпраці з колегами-музикантами у створенні потужного мистецького осередку.

Третій параграф розділу порушує питання щодо процесу формування мистецьких пріоритетів у творчій діяльності Комінека. Доречно згадується його навчання в Празькій консерваторії та Чесько-Слов'янській академії в класі відомих професорів Отакара Шевчика і Віллі Станіслава. Відзначається, що успішна робота чеського музиканта у Кам'янці-Подільському на посаді військового капелмейстера 47 піхотного Українського полку та викладача скрипки у музичній школі і технікумі виокремила його у яскраву особистість, яка стала генератором розвитку культурного життя і мистецької освіти краю. Талант Комінека був у повній мірі реалізований в якості диригента, виконавця і педагога, члена музичних товариств, активного пропагандиста професійного мистецтва.

Питання викладацької і просвітницької діяльності З. Комінека викладені у контексті музичної освіти Кам'яниччини, засади й основні віхи становлення якої розглядаються у **Третьому розділі дисертації**. Підноситься значення Подільської духовної семінарії, Кам'янець-Подільської чоловічої семінарії, приватної музичної школи, Народної консерваторії, а також видатних корифеїв музичного мистецтва, які навчалися і працювали в цих закладах. Випускники цих закладів виховувалися на кращих зразках європейської музично-педагогічної школи XIX ст. і згодом стали фундаторами професійної музичної освіти на Поділлі.

Саме на таку основу опиралася викладацька діяльність З. Комінека упродовж його навчання і трудового шляху. Досвід роботи митця примножувався новаторськими ідеями, визначальною рисою яких був високий

рівень професійної та педагогічної майстерності. У це ж русло була спрямована й просвітницька діяльність З. Комінека, яка проявлялася в активному членстві у різноманітних музичних об'єднаннях і товариствах. Дисертанткою досліджено, що педагогічне і просвітянське навантаження не заважало Комінеку здійснювати інтенсивну виконавську діяльність як скрипалю, виступати у сольних програмах і в ансамблях з провідними музикантами міста, працювати концертмейстером 1-х скрипок Кам'янець-Подільського державного драматичного театру і симфонічного оркестру. Доведено, що основу активної діяльності міцного освітньо-просвітянського осередку складала представники музичного мистецтва з фаховою європейською освітою.

У завершальній частині дослідження дисертантка зосередила увагу на особливостях музично-виконавської діяльності З. Комінека, зокрема – характерних рисах його виконавського мистецтва. Ця грань творчості подільського музиканта розглядається автором дисертації з точки зору двох магістральних, базових напрямів: служіння капельмейстером військового духового оркестру та концертна робота у різних сферах виконавства. Відзначено, що діяльність Комінека в статусі диригента позитивно вплинула на передачу членам оркестру творчих ідей і задумів композитора через власну індивідуальну інтерпретацію музики, що в результаті сприяло забезпеченню ансамблевої злагодженості військових музикантів і технічної довершеності виконання. Досягнення колективної гармонії звучання оркестру було для маестро важливою вимогою на всіх рівнях процесу диригентської діяльності та поставало її головною естетичною цінністю, якої він прагнув як керівник.

Також наголошується на подвійній ролі Комінека в роботі оркестру: з одного боку, як диригента, з іншого – виконавця-ансамбліста в позиції першої скрипки. В роботі перелічуються характерні особливості виконавського стилю З. Комінека, пріоритетними рисами якого були: віртуозна техніка, темброва наповненість звуку, чистота інтонування, сценічна культура, досконале володіння інструментом, артистизм. Документально підтверджено високий

виконавський рівень скрипаля-віртуоза, володаря оригінального інструмента роботи італійського майстра Страдіварі. Професіоналізм Комінека захоплював найбільш вимогливі смаки шанувальників музичного мистецтва і, водночас, позитивно впливало на фаховий рівень його учнів та колег-музикантів.

Дисертація має як музикознавче, так і культурологічне спрямування, адже вона торкається і вивчення краєзнавчо-мистецької діяльності Комінека, яка мала непересічне значення для розвитку музичної культури регіону. Цінну інформацію для краєзнавчої та музикознавчої практики мають його музичні композиції. Доказом цього є «Збірник чеських, словенських і українських народних пісень» в обробці Ф. Вранека і З. Комінека. Збірник призначений для використання вчителями, охайно виконаний і написаний чеською мовою власноруч. Альбом свідчить, що вже перебуваючи у Кам'янці, музикант був захоплений обробками чеського фольклору, паралельно проявляючи інтерес до вивчення та опрацювання українських народних пісень і балад. Про це свідчать дослідницькі експедиції зі збирання етнографічних матеріалів та зразків пісенної народної творчості, що й підтверджує його пошуково-краєзнавчу діяльність.

Отож, які результати представлено до захисту дослідження отримала музикознавча наука? Відповідь на це запитання дають як змістова частина рецензованої дисертації, так і Автореферат, а саме:

1. Повернуто з небуття ім'я непересічного подільського музиканта, видатного скрипаля, капельмейстера, педагога Зденека Рудольфовича Комінека.

2. Створено цілісну, науково обґрунтовану картину культурно-мистецького життя Кам'янецьчини окресленого періоду, яка без сумніву поповнить мистецьку скарбницю українського музикознавства.

3. До наукового обігу введено маловідомі факти з життя і професійної діяльності на Поділлі не лише З. Комінека, але й цілого сузір'я української інтелігенції, яка прославила цей край на весь світ.

4. Піднесено значення діяльності З. Комінека як музиканта і педагога з фаховою європейською освітою. Документально доведено, що його невтомна праця вагомо впливала на становлення і розвиток музичної освіти та культури Кам'янецьчини. Високий рівень професійної та педагогічної майстерності Комінека безпосередньо позначився на результаті його роботи з вихованцями, окремі з яких ставали згодом музикантами зі світовим ім'ям. Дисертанткою виділені основні пріоритети діяльності Комінека-музиканта, провідними серед яких було впровадження ідей світової культури, залучення учнів до класичних зразків музичного мистецтва, пропаганда музичних творів високого виконавського рівня.

5. Досліджено, що капельмейстерська діяльність З. Комінека відіграла визначну роль у справі підготовки військового оркестру. Маєстро робив теоретичний аналіз партитур музичних творів; визначав і розробляв репертуар; навчав оркестрантів як педагог, використовуючи різноманітні форми індивідуальної і колективної роботи. На основі публікацій та відгуків бувших учнів скрипаля і колег по роботі, з'ясовано характерні риси виконавського стилю З. Комінека, загальна характеристика якого – високий професіоналізм.

6. Доведено автентичність і достовірність інформації про музичне життя регіону, яскравим представником якого була багатогранна особистість в особі Зденека Комінека як музиканта-виконавця, педагога диригента, популяризатора й організатора подільського культурно-мистецького осередку. Творчий спадок З. Комінека є достовірним джерелом інформації для майбутніх дослідників, а сама дисертація М. В. Кузів підтверджує безперечну теоретичну і практичну цінність та відкриває подальші перспективи використання її матеріалів у музикознавчій та краєзнавчій сферах науки.

Таким чином, ми спостерігаємо синтезоване, різнобічне вивчення дисертанткою творчої спадщини З. Комінека через призму сучасного музикознавства, музеєзнавчої та краєзнавчої практики. Кропітка наукова праця здобувачки відкриває широкі можливості використання музичного спадку

чеського музиканта в історії та виконавській практиці українського музикознавства, зокрема – надбаннях подільської музичної скарбниці.

У підсумковому аналізі дисертації варто відзначити, що дисертація Кузів М. В. є самостійною науковою працею, виконаною на достатньо високому фаховому рівні. Побудова змістової частини є логічною і послідовною, текст відповідає мові наукового викладу. Порушені в роботі проблеми всебічно розглянуті. Автореферат дозволяє скласти повне уявлення про основний зміст, актуальність та наукову новизну дослідження.

Разом з тим, окремі зауваження і побажання офіційного опонента автор дисертації виправила в процесі підготовки до захисту. Детальне вивчення оновленого варіанту роботи дозволяє внести пропозиції рекомендаційного характеру, які можуть стати в нагоді при написанні монографії, а саме:

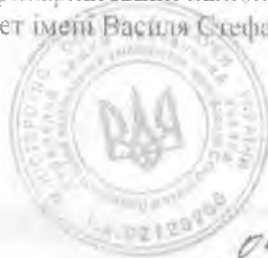
- в тексті дисертації зустрічаються окремі речення й абзаци, зміст яких має дещо формальний характер і є відірваними від загального контексту думки. Логіка їх побудови вимагає від автора більш виваженого підходу і зрозумілого викладу.
- для інформаційної повноти дослідження було б важливо з'ясувати, чи контактував З. Комінек, перебуваючи на Поділлі, зі своїми чеськими педагогами і колегами-музикантами і чи підтримувався родинний зв'язок зі своєю батьківщиною?
- не з'ясована інформація про те, яким чином скрипка Страдіварі стала власністю З. Комінека і яка її подальша доля після вимушеної передачі інструмента угорцям в обмін на лікування у шпиталі?
- стосовно Висновків (як до розділів, так і загальних), то на нашу думку їх наповнення має загально-описовий характер. Для сприйняття висновків дисертації як підсумкового результату дослідження, вони потребують більш конструктивної редакції, конкретизованості і чіткості викладу.

Висловлені зауваження та побажання в цілому не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження Кузів М. В. «Музично-просвітницька діяльність Зденека Комінска у культурному житті Кам'янецьчини першої половини ХХ ст.». За формою, змістом та важливістю наукового внеску дисертація відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, паспорту спеціальності та профілю спеціалізованої ради, а її автор, Кузів Марія Василівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури.

Доктор мистецтвознавства, професор
кафедри музичної україністики та
народно-інструментального мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

М. В. Черепанин

М. В. Черепанин

М. В. Черепанин

04 02 2019

Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника
ПДОР № *02/15/7/5*
04 02 2019